

## ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ КУЛЬТУРОЛОГІВ

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі для України одним із найважливіших завдань є вихід на рівень загальноєвропейського розвитку та інтегрування в європейський простір. З огляду на це актуалізується проблема ефективної підготовки майбутніх культурологів у вищих навчальних закладах України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показав, що формування комунікативної компетенції студентів розглядається в педагогічній літературі як основне. Практична реалізація ідей комунікативної спрямованості навчання іноземної мови в навчальних програмах отримала широке визнання у всьому світі. Різні аспекти комунікативного навчання знайшли своє відображення у працях О. Ф. Волобуєвої, Ю. І. Пасова, Т. П. Полової, Є. І. Селіванової, Т. О. Третьякової, Г. Е. Піфо. Питання мовленнєвої взаємодії студентів відображені в дослідженнях Г. Відоусана, Д. Вілкінза, Д. Стевіна та інших учених.

В останні десятиліття в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених простежуються різні підходи до розуміння й визначення мови як діяльності (діяльність спілкування, діяльність вербальної комунікації, мовленнєва діяльність). У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у системі освіти виявлена низка суперечностей між: державними вимогами щодо підготовки конкурентоспроможних працівників і недостатнім рівнем їхньої культурно-фахової комунікативної компетентності; модернізацією системи освіти та науково-методичним забезпеченням вищих навчальних закладів.

**Формулювання цілей статті** полягає у висвітленні деяких аспектів мовної взаємодії студентів у формуванні комунікативної компетенції майбутніх культурологів, у розкритті особливостей комунікативної компетенції як складової підготовки студентів до організації культурно-просвітницької роботи.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Однією з найважливіших умов реалізації всіх професійних здібностей особистості є комунікативність, яку розглядаємо як професійну здібність передавати партнеру розуміння власних переживань та внутрішньої ситуації [1, с. 124].

Комунікативна компетентність та сучасні технології спілкування передбачають установавання контакту зі співрозмовником; невербальне

спілкування мовою тіла, жестами, мімікою, створення атмосфери довіри невербальними засобами; здатність уміло підтримати, похвалити, покритикувати; розвинену комунікативну емпатію.

Оскільки студент-культуролог повинен у майбутній своїй професійній діяльності вміти правильно говорити, бути комунікабельним, упевнено вести діалог, а іноді і монолог, то для нашого дослідження є важливим виявлення готовності майбутнього фахівця саме до такої компетенції. Студент оволодіває накопиченим матеріалом з лінгво-комунікабельності не лише у процесі навчальних видів діяльності, в яких фіксуються взаємостосунки „суб’єкт-об’єкт”, але й у процесі міжособистісного спілкування, де формується і розвивається система взаємостосунків „суб’єкт-суб’єкт”. Така риса характеру, як комунікабельність виступає як специфічна форма взаємодії людини з іншими, в ході якої здійснюється обмін необхідною інформацією [5; 6].

Основні характеристики терміну *комунікативної компетенції* в науковій літературі [2; 4; 9] такі: це – рівень уміння особистості встановлювати та підтримувати контакти з іншими; це – потреба у спілкуванні, впевненість у собі та власній самооцінці; це – виокремлення навичок та вмінь, які сприяють успішній міжособистій взаємодії у різноманітних ситуаціях; це – система побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистої взаємодії; це – соціально-операційні знання, уміння та навички, що забезпечують регуляцію процесу спілкування; це – соціально-ситуативна адаптованість і вільне володіння вербальними й невербальними засобами суспільної поведінки. Тобто здатність ефективно брати участь у спілкуванні і є головною рисою комунікативної компетенції.

Розглядаючи комунікативну компетенцію як особливий стан готовності особистості до професії культуролога, вважаємо за можливе виділити у ньому дві сторони: мотиваційну і процесуальну. Відомо, що у своїй роботі культуролог не повинен конфліктувати. Ці конфлікти слід розглядати як порушення етичного кодексу культуролога. Оптимізація комунікабельності передбачає як загальне удосконалення здатності спілкуватися, так і допомогу в подоланні труднощів у спілкуванні в окремих осіб.

Комунікабельність як рівень спілкування визначається у студентів набуттям нових знань, умінь, навичок та якостей. З огляду на це готовність до комунікабельності має бути орієнтована на результат. Щоб бути ефективними, види комунікабельності повинні мати ясно сформульовані цілі. Мета пов’язана з конкретною ситуацією, яку необхідно змінити на краще, вирішивши наявні проблеми або скориставшись сприятливою

можливістю. Спілкування потрібно починати тільки тоді, коли вже визначені бажані результати: мета спілкування – спроба досягти цих результатів [7].

Великого значення набуває вміння культуролога правильно та відповідально поводитися з інформацією про співрозмовника та подану ним інформацію. Це один з найвагоміших важелів впливу на ситуацію співорозмовника, з одного боку, а з іншого – уміння вплинути вербально, допомогти словом, дати відчутти через комунікабельність емпатію до нього – запорука успіху у вирішенні ситуації.

Використовуючи та передаючи вербальну інформацію, а також отримуючи зворотні сигнали, культуролог мотивує співрозмовника до певних позитивних вчинків. Багато залежить від його здатності передавати інформацію таким чином, аби досягти найбільш адекватного її сприйняття.

Існує кілька основних комунікативних правил. Сучасний культуролог повинен постійно їх дотримуватись: відчувати ситуацію, розуміти суть ситуації, яка аналізується, висловлюватись розумно, пояснювати свої думки зрозумілою мовою, уважно слухати, розуміти почуття інших, задавати питання, щоб викликати співбесідника на розмову, використовувати підхід „проблема – рішення”. Спілкування – це й обмін інформацією між учасниками, який може бути охарактеризований як комунікативна сторона спілкування. Друга сторона спілкування – взаємодія, обмін у процесі мовлення не лише словами, але й діями, вчинками. І, нарешті, третя сторона спілкування передбачає сприйняття комунікантів один одним.

Базовою складовою професійної компетентності майбутніх культурологів ми розглядаємо комунікативну компетенцію, що залежить від здатності студента до спілкування, знанні методів взаємодії та їхнього ефективного використання у процесі майбутньої роботи за фахом. Підвищення ефективності комунікативної компетенції як складової підготовки студентів до соціально-культурних зв'язків відбувається за таких умов: обґрунтування теоретико-методологічних і технологічних засад розвитку умінь спілкування; розробки та впровадження моделі формування комунікативної компетенції; критеріально-ціннісного підходу до діагностики сформованості комунікативної компетенції; кореляційного аналізу факторів, які впливають на формування комунікативної компетенції. Реалізація цих умов здійснюється на основі: орієнтації викладачів вищого навчального закладу на формування комунікативної компетенції майбутніх культурологів; наявності у змісті вищого навчального закладу теоретичних положень, аргументів, які сприяють усвідомленню викладачами значущості рівнів формування комунікативної компетенції у навчально-виховному процесі; створення та запровадження індивідуальної для кожного студента програми формування комунікативної компетенції в системі навчального закладу; підвищення культури спілкування через зростання рівня загальної

культури особистості студента; забезпечення свободи вибору студентами змісту та шляхів формування комунікативної компетенції; наявності сприятливого мікроклімату у студентському колективі для формування комунікативної компетенції.

Важливу роль у формуванні комунікативної компетенції, розвитку мовленнєвої взаємодії відіграє акмеологічний підхід. Акмеологічний підхід до формування комунікативної компетенції студентів орієнтовано на створення процесу навчання, адекватного процесу мовленнєвої взаємодії, завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування. У сучасній зарубіжній методиці акмеологічний підхід до формування комунікативної компетенції студентів розглядається як мета навчання [8, с. 46]. Власне практичний (діяльнісний) підхід ґрунтується на положеннях Л. С. Виготського про словесне значення як єдність спілкування й узагальнення та знакову опосередкованість спілкування [3]. У зв'язку з цим найважливішим методичним положенням є спрямований, планомірний розвиток мовленнєвої взаємодії у процесі вивчення іноземної мови.

Серед найтиповіших ефективних методів навчання іноземних мов все більшого поширення набувають акмеологічні методи, які об'єднують у собі комунікативні цілі: мікронавчання (micro teaching); швидке збирання ідей (brainstorming); навчання через дію (learning through); колективна взаємодія (interactive learning); демонстрація (demonstration); перекодування інформації (information solving); рольові ігри (role-play) [10, с. 115].

Комунікативна орієнтація процесу навчання іноземної мови визначається двома головними факторами: існування мотивації та існуванням переносу мовленнєвих умінь у сферу їх практичного застосування. Ці два фактори найбільш широко реалізуються у грі, яка є моделюючим потенціалом відносно реальної, в тому числі, комунікативної діяльності. Щодо ігор, дидактичний потенціал яких спрямований на формування вміння розмовляти іноземною мовою, варіативність моделі повинна виражатися в комунікативних намірах учасників та етично-професійних зразках мовленнєвої взаємодії майбутніх культурологів.

З огляду на те, що сьогодні інтенсивно розвиваються культурні зв'язки з іншими країнами, нагальною потребою є знання іноземної мови не лише на комунікативному рівні, але і знання спеціальної культурознавчої термінології та реалізація її в мовленнєвій взаємодії з партнерами.

При підготовці майбутніх культурологів у процесі вивчення ними іноземних мов важливе значення має ситуативний метод діалогічного мовлення. Складниками комунікативної компетентності є узагальнені вміння спілкування – сприймати та оцінювати один одного у процесі спілкування; вміння обмінюватися інформацією між суб'єктами спілкування; взаємодіяти у спільній діяльності; вміння взаємооцінювати відносини у сумісній

діяльності; усвідомлювати позитивне і негативне, справедливе і несправедливе у спілкуванні; виховувати особистісну гідність; усвідомлювати прекрасне у спілкуванні; створювати прекрасне у спільній діяльності.

**Висновки.** Компетентність у комунікації є інтегральною якістю особистості, що проявляється у використанні узагальнених умінь спілкування, які відображають методологічну та технологічну сторони означеного процесу. Важливу роль прикладної спрямованості іноземних мов у підготовці майбутніх культурологів відіграє мовленнєва взаємодія на основі впровадження акмеологічного підходу у формуванні комунікативної компетенції.

Що стосується перспектив подальших розвідок, то результати дослідження дозволяють сформулювати рекомендації щодо доцільності введення у вищих навчальних закладах України спецкурсу “Формування комунікативної компетенції”, врахування рівнів сформованості комунікативної компетенції при розробці державних стандартів згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційних характеристик.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бакшаева Н. А. Психология мотивации студентов: учеб. пособие для вузов / Н.А. Бакшаева, А.А. Вербицкий. – Новосибирск.: Логос, 2006. – 184 с.
2. Вербицкий А. А. Человек в контексте речи: формы и методы активного обучения / А. А. Вербицкий. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. / Л.С.Выготский. – М.: Педагогика. – Т.4: Детская психология. – 1984. – 433 с.
4. Гальперин П. Я. Психология как объективная наука: избр.психологические труды / П. Я. Гальперин; ред. А. И. Подольский; РАО, Московский психолого-социальный ин-т. – М.; Воронеж: МПСИ: Изд-во НПО «МОДЕК», 2003. – 479 с.
5. Коммуникативный ландшафт образования: монография / В. А. Герасимова, А. М. Корбут, Д. Ю. Король и др.; ред.: А. А. Полонников. – Мн.: БГУ, 2007. – 503 с.
6. Кучерява О. А. Дискурсивна компетенція як складова фахової підготовки майбутніх словесників / О. А. Кучерява // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. XXXVIII (38).– С. 288-292.
7. Ломов Б. Ф. Системность в психологи: избр. психологические труды / Б. Ф. Ломов, В. А. Барабанщиков; Академия пед. и социальных наук, Московский психолого-социальный ин-т. – М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: НПО „МОДЭК”, 1996. – 384 с.
8. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М.: Учпедгиз, 1977.

9. Якса Н. В. Соціально-педагогічний тезаурус: словник / Н. В. Якса. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 154 с.
10. Basic American Language Instructor Course.– Detence Language Institute, 1992. – 115 p.

### **АНОТАЦІЯ**

*Мороз В.В. Формування комунікативної компетенції майбутніх культурологів. У статті розкриваються мовні взаємодії майбутніх організаторів культурно-освітньої роботи у формуванні комунікативної компетенції. Підкреслюється важливість формування комунікативної компетенції для ефективної професійної діяльності в умовах сучасного суспільства.*

**Ключові слова.** *Майбутні організатори культурно-освітньої роботи, мотиви, комунікативна компетенція, професійна готовність.*

### **АННОТАЦИЯ**

*Мороз В.В. Формирование коммуникативной компетенции будущих культурологов. В статье раскрываются речевые взаимодействия будущих организаторов культурно-просветительной работы в формировании коммуникативной компетенции. Подчёркивается важность формирования коммуникативной компетенции для эффективной профессиональной деятельности в условиях современного общества*

**Ключевые слова.** *Будущие организаторы культурно-просветительной работы мотивы, коммуникативная компетенция, профессиональная готовность.*

### **SUMMARY**

*Moroz V.V. Forming the communicative competence of future culture teachers. Article exposes cultural and educational work of prospective organizers' speech interactions in the developing of communicational competition. The importance of communicational competence formation for the future efficient professional activity in terms of modern society is emphasized.*

**Key words.** *Future organizer of cultural and educational work, motives, communicational competence, professional readiness.*